

अपभ्रंश दोहा

संपा. मुनि भुवनचन्द्र

प्राचीन गुजराती अने अपभ्रंशना संधिकालना गणाय एवा आ दोहानुं एक पत्र खंभातना पार्श्वचंद्रगच्छ संघ हस्तकना ज्ञानभंडारनी प्रकीर्ण पत्रोनी पोथीमांथी मळयूं छे । लेखनकाळ सोळमा सैकानो पूर्वार्ध मानी शकाय । भाषाकीय अध्ययन माटेनी सामग्री तरीके उपयोगी थशे एम मानी अही रजू कर्यां छे ।

जिह जिणधम्म न जाणीयइ, नवि देवह गुरु भत्ति ।
तिणि तूं जीवा दंगडइ, वसिसि म एकइ रत्ति ॥१

जहि संमत्त न आलवण, संजम नवि चारित्त ।
तिह तूं जीव म रइ करिसि, छिज्जइ जेण परत्त ॥२

जे जिणसासण लोण मण, अणुदिण दढ संमत्त ।
तिह सिउं किज्जइ मित्ठी, सिज्जइ जेणि परत्त ॥३

दाण सुपत्ति न दिद्धउ चंगं, तव-नियमेण न सोसिउं अंगं ।
जिण न निमित्त भव-तरण-समत्थो, हा हा जम्म गयउ अकयत्थो ॥४

जिम पंथिहिं पहिय निसंबलउ, दिसि पक्खा जोयइ भुक्खियउ
धम्म-विहूणा जीव तूं, जिहिं जाइसि तिहिं दुक्खियउ ॥५

जिह बिहु पहरह मगडउ, तिह जिय संबंल लेइ ।
जिह चउरासी भव-गहण, तिह अवहेल करेइ ॥६

अत्थह जीविय-जुव्वणह, धम्मि न लाहउ लेइ ।
गुण तुइइ धाणुक जिम, परि हत्थडा मलेइ ॥७

मा रूसउ मा रोस करि, रोसिहि नासइ धम्मु ।
धम्म-विहूणा नरय-गय, दुलहउ माणुस-जम्मु ॥८

कोह पइहुउ देह-घरि, तिन्नि विकार करेइ ।
अप्पणु तावइ पर तवइ, परतह हाणि करेइ ॥९

सूधा बं(वं ?)छइ दीहडा, चित्तिज्जइ अप्पाणु ।
जीव पयाणा-धंधलिहिं, किह संजम किह दाणु ॥१०

भारी-कम्मा जीवडा, जइ बुज्झिसि तउ बुज्झ ।
 सयल कुटंबउ खाइस्यइ, माथइ पडिस्यइ तुज्झ ॥११
 लगइ कोह-पलेवणइ, डज्झइ गुण-स्याणाइ ।
 उवसम-जलि जि न उल्लवइ, सहइ ति दुक्ख-सयाइ ॥१२
 धम्म न संचिउ तव न किय, नमिउ न जिणवर-देउ ।
 जीवु जि होंडइ दुक्खियउ, तिह कम्मह फल एउ ॥१३
 दान-सील-तव-भावणा, एह तरंडउ जाहं ।
 नवकारिहिं वउलावणउं, सिद्धि घरंगणि ताहं ॥१४
 संसारडइ बीहामणइ, आस कि बंधण जाइ ।
 सुप्पइ अन्न-मणोरहे, अत्रेरडइ विहाइ ॥१५
 जिम घर-कारणि निसि-दिवस, जह जिय सुप्पडिलगु ।
 तिम जइ धम्मह दुइ घडी, ता पामइ सिव-मग्गु ॥१६
 संसारडइ भमंतडा, लद्धा दुइ रयणाइ ।
 जिणवर सामि सुसाहु गुरु, चिंतामणि-तुल्लइ ॥१७
 सिरि इक्केकउ पलियडउ, आविउ अग्गेवाणु ।
 नीसरि जुव्वण-पाहुणा, जरा मलेसिइ माणु ॥१८
 गिउ जुव्वण बंबलि करवि, छडा पयाणा देउ ।
 जर थक्की मत्थइ चडवि, धवला गुडुर देउ ॥१९
 मोहु न मेल्लइ घर-तणउ, जउ सिरि पलिया केस ।
 वलि वलि जिण-धम्मह तणा, को देस्यइ उवदेस ॥२०
 हीयडा जिणवर वंदीयइ, संपइ विरूअउ कालु ।
 जिम मच्छहं तिम माणुसहं, पडइ अर्चितिउ जालु ॥२१
 दीहा जंति वलंति नहु, जिम गिरि-निज्झरणाइ ।
 लहुया-लगि जिय धम्म करि, सूवहि निचंतउं काइ ॥२२

[હ. ભાયાળી અને અગરચંદ નાહટા સંપાદિત અને એલ.ડી. સિરીઝ ક્રમાંક ૪૦ તરીકે ૧૯૭૫માં, 'પ્રાચીન ગૂર્જર કાવ્ય સંચય'માં સંપાદિત, પાટણના જ્ઞાનભંડારની એક પ્રતિ (સૂચી પૃ. ૨૫)ને આધારે પ્રકાશિત, ૩૧ ક્રમાંક વાઙ્ઁ 'દંગડુ' નામક રચના-ગત પહેલાં પાંચ પદ્ય, પદ્ય ક્રમાંક ૮(= ઁ. ૭), ૧૬ (= ઁ. ૮), ૧૭ (= ઁ. ૯), ૨૩ (= ઁ. ૧૦), ૨૪ (= ઁ. ૧૧)—એટલા અહીં સંપાદિત ઁંખાતની પ્રતમાં મલ્લતાં પદ્યો સાથે, થોડાક પાઠભેદે, સમાન છે. બાકીનાં પદ્ય નવાં છે. ઉક્ત 'દંગડુ' રચનાનાં બાકીનાં પદ્ય ઁંખાતની પ્રતમાં નથી. 'દંગડુ' નામ નાહટાજીએ કામચલાઉ આપ્યું હતું. હકીકતે તો એ નામ વગરનો ફુટકલ્લ (મુખ્યત્વે દોહાઓનો) સુભાષિત-સંગ્રહ જણાય છે. હ. ભા.)